

15. Тоффлер Э. *Метаморфозы власти, аст.* – М., 2002. – С. 103 – 105.
16. Хантингтон С. *Столкновение цивилизаций.* – М.: ООО “Издательство АСТ”, 2003. – С. 49.
17. Чорна Н.В., Тихонова Л.А., Сичова Т.Г. *Концепція постіндустріалізму Данієла Белла та реальність сучасного світу // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. “Питання політології”.* – 2003. – №592. – С. 191.
18. Шенелев М.А. *Глобальный мир, Ordo Nuovo u новая политическая наука. Монография.* – Днепропетровск: “Журфонд”, 2002. – С. 26.
19. Яковец Ю.В. *Глобализация и взаимодействие цивилизаций / Ю.В. Яковец.* – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЗАО “Издательство “Экономика”, 2003. – С. 19.
20. Bull Í. *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politict.* N.Y.: Columbia Unit. Press, 1995. – Ch. 1, 2. – P. 3 – 50.
21. Wilkinson D. *Cities, Civilizations and Oikumenos // Comparative Civilizations Review.* – 1993. – № 29. – P. 8 – 15.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013

УДК 331.5

Єва Вишневська, кандидат педагогічних наук, доцент,
проректор Вищої професійної школи в Плоцьку (Польща)

ОРГАНІЗАЦІЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОГО НАВЧАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ПРАЦІ

У статті автор акцентує увагу на тому, що організація післядипломного навчання вчителів в сучасних умовах праці передбачає опанування сучасними інноваційними технологіями навчання, можливість опанування додатковими компетенціями і кваліфікаціями. У статті представлені результати власного дослідження, яке здійснювалося шляхом опитування вчителів різних типів шкіл щодо оцінювання ефективності підвищення їх кваліфікації як однієї з форм неперервної освіти.

Ключові слова: вчитель, освіта, компетенція, кваліфікація, знання, післядипломне навчання
Лім. 22.

Doc. dr Ewa Wiśniewska

ORGANIZACJA STUDIÓW PODYPLOMOWYCH DLA NAUCZYCIELI WE WSPÓLCZESNYCH WARUNKACH PRACY

Rola współczesnego nauczyciela jest więc wieloaspektowa a jego praca rozpatrywana w kategoriach kwalifikacji, kompetencji, sposobów wykonywania funkcji i zadań, a przede wszystkim skuteczności działań. Kwalifikacje nauczycielskie zdobyte w toku kształcenia formalnego nie wystarczają jednak na całe życie. Należy więc systematycznie aktualizować wiedzę i umiejętności, zachować równowagę między poszczególnymi kompetencjami. Szkoła stając się miejscem powstawania społeczeństwa wychowującego i uczącego się stawia nowe wyzwania także nauczycielom, jeśli chodzi o ich kwalifikacje zawodowe. Dlatego edukacja nauczycielska wymaga ustawiczności czyli ciągłych aktualizacji i redefinicji własnej roli, znaczenia, zadań i powinności. Świat jest obecnie na takim etapie rozwoju społecznego, w którym zmieniły się wymagania wobec absolwentów szkół. Powinni oni posiadać szeroki zakres wiedzy i umiejętności możliwych do wykorzystania we współczesnym świecie. Z codziennej praktyki wynika również wniosek, że należy przebudować proces kształcenia nauczycieli do wypełniania ról zawodowych, ponieważ wielu z nich praktykuje pedagogikę przekazywania wiadomości encyklopedycznych. Współczesnego nauczyciela

powinno natomiast cechować podejście twórcze, innowacyjne i badawcze.

Współczesny rynek pracy oczekuje więc pracowników o wysokim poziomie aktywności zawodowej, świadomych potrzeby własnego rozwoju zawodowego i ciągłego uczenia się, przygotowanych do podejmowania i realizowania nowych ról społeczno-ekonomicznych, przygotowanych do zdobywania dodatkowych kompetencji, podwyższania swoich kwalifikacji a nawet całkowitego przekwalifikowywania się. Nabywa znaczenia elastyczność i wszechstronność przygotowania zawodowego, gotowość pracowników do efektywnej działalności zawodowej, w tym:

1. otwartości na zmiany społeczno-ekonomiczne;
2. mobilności, elastyczności w nabywaniu nowej wiedzy i umiejętności, opanowywaniu nowych zawodów oraz dodatkowych funkcji pracowniczych;
3. systematycznego podnoszenia poziomu kwalifikacji i kompetencji zawodowych;
4. osobistego zaangażowania w realizacji celów i zadań zawodowych;
5. osobistej odpowiedzialności za wyniki własnej pracy zawodowej;
6. aktywności, innowacyjności, samodzielności w rozwiązywaniu problemów w wykonywaniu działań zawodowych;

7. zdolności do analizy, porównywania, uogólniania wyników własnej pracy;

8. kreatywnego myślenia, wnioskowania i samodzielnego budowania strategii, programów i projektów zawodowych skierowanych na podniesienie jakości własnej pracy;

9. umiejętności współdziałania i efektywnej komunikacji interpersonalnej;

10. wysokiego poziomu znajomości języków obcych¹.

Zmieniająca się rzeczywistość rodzi więc potrzebę nowego typu nauczyciela zwłaszcza, że współczesne społeczeństwa wymagają bardzo wiele od nauczycieli. K. Denek uważa, że "(...) nauczyciele we współczesnej szkole pełnią role: fachowców, menedżerów, inspiratorów i integratorów. Fachowcy mają wiedzę dotyczącą kwestii merytorycznych istotnych ze względu na złożoność realizowanych w szkole celów procesu kształcenia. Potrafią dobrać treści dla osiągnięcia tych celów, dostosować je do możliwości i potrzeb psychofizycznych uczniów oraz wiedzą, jakie umiejętności mają zdobyć uczniowie w szkole. Menedżerowie – potrafią zoperacjonalizować cele nauczania, ułożyć treści dydaktyczne tak, aby tworzyły spójną, logiczną, łatwą do zapamiętania, włączoną w konteksty wiedzy; tworzą właściwy klimat do efektywnej pracy zachowując odpowiednie proporcje między nauką i odpoczynkiem. Szkolni liderzy potrafią wywoływać pozytywne nastawienie do pracy, stwarzać wspólną strategię nauczania i uczenia się, stosowaną w różnorodnych formach i metodach oraz sprawnie się komunikować. Inspiratorzy – potrafią umacniać motywację do nauki, wnosić ożywienie do społeczności uczniowskiej, oferować uczniom pomoc w odkrywaniu i rozwoju ich osobistych zainteresowań i możliwości. Rolę integratorów pełnią zaś ci, którzy potrafią osiągnąć porozumienie uczniów co do celów, jakie mają osiągnąć; dbają o wzajemny szacunek między uczniami i nauczycielami; potrafią negocjować, aktywnie słuchać i są asertywni²".

Przemiany funkcji nauczycielskich wskazują na trzy tendencje: indywidualizację i personalizację, przechodzenie od postawy pewności naukowej do poszukiwania oraz tworzenia wiedzy, zastępowanie postawy dominacji postawą empatii, dialogu, negocjacji, otwierania się na zmiany oraz potrzeby ludzi³.

Studia podyplomowe powinny pełnić pięć zasadniczych funkcji⁴ w zakresie doskonalenia zawodowego:

Adaptacyjna – polegająca na zapoznaniu osób doskonalonych z wymogami nowych zadań zawodowych lub nowego stanowiska pracy; zwykle polega ona na uaktywnianiu posiadanych wiadomości i umiejętności, a nie na zdobywaniu nowej wiedzy; Oznacza to, że proces doskonalenia w ramach studiów podyplomowych ma wspomagać osoby doskonalone w kierunku ich adaptacji zawodowej.

Wyrównawcza – polegająca na uzupełnianiu i rozszerzaniu wykształcenia akademickiego, co wynika z braków w przygotowaniu na wcześniejszym etapie kształcenia dla wykonywanej aktualnie pracy.

Renowacyjna – polega na odnawianiu i uzupełnianiu zasobów wiedzy i sprawności w związku z postępem w danej dziedzinie nauki i techniki, gdy wprowadzane są nowe metody pracy a zwłaszcza nowe technologie i kompleksowe rozwiązania innowacyjne.

Rekonstrukcyjna – służy ona rozwojowi uzdolnień wynalazczych oraz racjonalizatorskich pracowników, co z kolei zapewnia innowacyjność sposobów wykonywania zadań zawodowych. Proces doskonalenia zmierza wówczas do modernizacji praktyki zawodowej.

Rekwalifikacyjna – polega na zmianie zawodu lub specjalności zawodowej z przyczyn zarówno osobistych jak i ze zmian właściwości rynku pracy lub wygaszania dawniej wyuczonego zawodu.

Celem studiów podyplomowych jest – przekazywanie wiedzy, sprawdzonych technik i umiejętności – jak również:

- rozwijanie umiejętności pracy twórczej i pomoc w samodzielnym kształceniu się,
- rozwijanie umiejętności rozwiązywania problemów i stosowania metod naukowych w pracy zawodowej,
- budzenie ducha innowacji i podejmowanie ryzyka związanego z innowacjami i poszukiwaniami.

W kształceniu podyplomowym ważna jest zatem zarówno suma wiedzy, jak i rozwijanie umiejętności pracy twórczej, pomoc w samodzielnym kształceniu się, rozumienie innych specjalistów, poszerzenie wiedzy o człowieku, budzenie ducha poszukiwań i innowacji⁵. Celem studiów podyplomowych jest więc nie tylko uzupełnianie i rozszerzanie wykształcenia akademickiego, ale przede wszystkim wspomaganie rozwoju człowieka. Kształcenie podyplomowe jest zatem zgodne z ideą edukacji ustawicznej.

¹ W. Łozowiecka, Edukacja zawodowa a współczesne wyzwania społeczno-ekonomiczne, [w:] A. Kamińska, W. Łuszczuk, P. Oleśniewicz (red.) Edukacja jutra. Wyzwania współczesności i przyszłości, Sosnowiec 2012, S. 367 – 368.

² K. Denek, Ku dobrej edukacji, Toruń 2005, S. 216 – 217.

³ R. Parzęcki, Nauczyciel wobec współczesnej edukacji, "Wychowanie na co dzień" 2011, nr. 7 – 8 (214 – 215), S. 8.

⁴ J. Pólturzycki, Akademyka...dz. cyt., S. 145.

⁵ tamże, S. 147.

Studia podyplomowe dla nauczycieli do niedawna przeżywały w Polsce swoisty rozkwit. Wynikało to głównie z wprowadzonego systemu awansu zawodowego oraz zmniejszającej się z roku na rok liczby miejsc pracy. Reforma szkolnictwa ponadgimnazjalnego również przyczyniła się do realnego obniżenia liczby godzin nauczania poszczególnych przedmiotów. Studia podyplomowe dla nauczycieli mają podwójny charakter: nadają uprawnienia do nauczania dodatkowych przedmiotów oraz mają za zadanie doskonalenie wiedzy i umiejętności nauczycieli. Prawo do prowadzenia studiów podyplomowych mają wszystkie wyższe uczelnie, również te, które kształcą jedynie na poziomie licencjackim.

Zasady funkcjonowania studiów podyplomowych dla nauczycieli regulują rozporządzenia MENiS w sprawie standardów kształcenia nauczycieli⁶. Idea edukacji ustawicznej ma określone implikacje dla kształcenia pedagogicznego nauczycieli, którzy, oprócz wiedzy merytorycznej, powinni posiadać gruntowne przygotowanie metodyczne, szczególnie w zakresie nauczania problemowego, wiedzę dotyczącą najlepszego wykorzystania technologii, narzędzi i technik uczenia się. Studia podyplomowe powinny nie tylko uczyć, jak uczyć, ale również jak stymulować uczenie się i rozwój osobisty człowieka w każdym wieku.

Kształcenie podyplomowe nauczycieli jest typowym przykładem ustawicznej akademickiej edukacji dorosłych. Realizuje podstawowe wymiary kształcenia ustawicznego: pionowy (czasowy), ponieważ stanowią kolejne szczeble w uzyskiwaniu kwalifikacji, poziomy (przestrzenny), ponieważ kształcenie to ukierunkowane jest zarówno na wiedzę psychopedagogiczną, ale też na kształcenie ogólne i w głębi, ponieważ istotą studiów podyplomowych dla nauczycieli jest kształcenie umiejętności samokształceniowych, pogłębianie motywacji do dalszego kształcenia i doskonalenia zawodowego. Ustawiczność w procesie kształcenia na tych studiach wyraża się zatem w integracji działań edukacyjnych z procesami samokształcenia.

Głównym celem przeprowadzonych badań było dokonanie oceny efektywności studiów podyplomowych podejmowanych przez nauczycieli. W badaniu posłużono się metodą sondażu diagnostycznego i techniką ankiety. Badania przeprowadzono na losowo dobranej próbie czynnych nauczycieli Płocka, którzy ukończyli (bądź są w trakcie) jakiegokolwiek studia

podyplomowe. W badaniu wzięło udział 120 nauczycieli szkół podstawowych i gimnazjum. Ankieta badająca efekty zrealizowanych studiów podyplomowych skierowana do czynnych nauczycieli miała za zadanie pozyskanie informacji w dwóch obszarach: – poziom spełnienia oczekiwań względem własnego rozwoju oraz – wpływ studiów podyplomowych na zatrudnienie.

Analiza odpowiedzi dotyczących poziomu spełnienia oczekiwań pozwoliła na pozyskanie informacji, jaką wiedzę i umiejętności rozwinęli słuchacze w trakcie studiów, czy są one przydatne z punktu widzenia wykonywanej pracy i/lub rozwoju osobistego. Pytania dotyczące wpływu studiów podyplomowych na zatrudnienie pozwoliły na zidentyfikowanie, czy uległ zmianie zakres obowiązków uczestników, czy otrzymują oni bardziej złożone zadania. Dodatkowo możliwe było określenie zmian związanych z ewentualnym awansem zawodowym lub wzrostem poziomu wynagrodzenia.

Nauczyciele w większości określają siebie jako ustawicznie się kształcących, poszukujących wiedzy i rozszerzających swoje horyzonty. Jako główny powód kształcenia podyplomowego podawano rozwój zawodowy oraz rozwój osobisty. W dalszej kolejności wymieniano awans zawodowy i zaspokajanie potrzeb szkoły.

Studiujący nauczyciele oczekiwali rozwinięcia wiedzy i umiejętności zarówno wykraczających poza ich aktualnie realizowane zadania jak i związanych z realizowanymi zadaniami. Mimo tego, że w zdecydowanej większości nie liczyli na zmianę pracy to jednak połowa badanych nauczycieli spodziewała się, że studia podyplomowe przyczynią się do rozszerzenia zakresu ich obowiązków – 54 osoby (45 %).

W wyniku uczestnictwa w studiach podyplomowych nauczyciele rozwinęli przede wszystkim umiejętności praktyczne związane z realizacją zadań na stanowisku pracy, rozszerzyli wiedzę ogólną, zwiększyli wiedzę teoretyczną, a dla 16 osób studia podyplomowe przyczyniły się do wzrostu ich motywacji do pracy. Oczekiwania słuchaczy w zakresie wiedzy i umiejętności właściwie się spełniły gdyż większość wykorzystuje wiedzę i umiejętności zdobyte w trakcie studiów.

Ponad połowa respondentów rozwinęła umiejętności związane z wykonywaniem zadań na stanowisku pracy, czyli udoskonalili swój warsztat pracy oraz rozwinęła swą wiedzę ogólną. Sytuacja zawodowa nie zmieniła się dla większości badanych, wykonują tę samą pracę. Dla nielicznych wzrósł poziom

⁶ Rozporządzenie MENiS z dnia 7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli, Dz. U. nr 207, poz. 2110; obecnie funkcjonuje nowe Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela z dnia 17 stycznia 2012 r, Dz. U. Nr poz. 131.

wynagrodzenia, nieliczni dostali też nowe zadania, dodatkowe obowiązki. Dla nielicznych studia podyplomowe stały się podstawą do dalszego szkolenia nie niektórzy dzięki nim, dokonali samooceny wiedzy i umiejętności oraz zaplanowali ścieżkę swego rozwoju.

Prezentowane wyniki badań stanowią jedynie wycinek pewnej rzeczywistości edukacyjnej, jaką jest kształcenie podyplomowe nauczycieli. Nie mniej jednak uprawniają do pewnych podsumowań:

1. Motywacje nauczycieli podejmujących studia podyplomowe są związane z systemem awansu zawodowego oraz uzyskaniem możliwości nauczania nowego dodatkowego przedmiotu. Ukończenie studiów podyplomowych jest bowiem jednym z podstawowych warunków ubiegania się o wyższy stopień awansu zawodowego a większość respondentów ukończyła studia podyplomowe ponad 5 lat temu i są obecnie nauczycielami dyplomowanymi. Badani nauczyciele spodziewali się, że studia podyplomowe przyczynią się do rozszerzenia zakresu ich obowiązków i dlatego podejmowali studia kwalifikacyjne (niektórzy nawet kilkakrotnie), które właśnie nowe kwalifikacje, np.: nauczyciele nauczania początkowego uzyskiwali uprawnienia do nauczania przyrody, a nauczyciele matematyki do nauczania informatyki.

2. Studia podyplomowe umożliwiły nauczycielom rozwinięcie umiejętności związanych z wykonywaniem zadań na stanowisku pracy, czyli udoskonalenie warsztatu pracy oraz rozwinięcie ich wiedzy ogólnej. Świadczy to zapewne o brakach w wykształceniu i o dewaluacji nauczycielskiej wiedzy akademickiej, ale również potwierdza fakt, że studia podyplomowe są przede wszystkim formą doskonalenia zawodowego nauczycieli.

3. Nauczyciele w zasadzie wykorzystują wiedzę i umiejętności zdobyte w trakcie studiów, choć nie wszyscy, bo nieliczni zadeklarowali, że nie korzystają w ogóle z tej wiedzy i umiejętności. Ukończenie studiów podyplomowych nie wpływa jednak na zmianę sytuacji zawodowej nauczycieli. Nadal wykonują tę samą pracę, choć zwiększyła się ich aktywność i efektywność zawodowa. Dla nielicznych stały się one podstawą do dalszego szkolenia, przyczyniły się do samooceny wiedzy i umiejętności oraz zaplanowania ścieżki rozwoju zawodowego.

Powyższe wnioski pozwalają na stwierdzenie, że studia podyplomowe podejmowane przez nauczycieli spełniają swoje zadanie jako forma edukacji ustawicznej, umożliwiając uzyskiwanie i uzupełnianie

wiedzy ogólnej oraz umiejętności i kwalifikacji zawodowych.

1. Biała Księga Komisji Europejskiej, *Nauczanie i uczenie się. Na drodze do uczącego się społeczeństwa*, Warszawa 1995, WSP TWP.

2. *Bliskie i dalekie cele wychowania*, Warszawa 1987, PWN.

3. Chmielowski B., *Kształcenie i doskonalenie nauczycieli wobec perspektywy edukacji ustawicznej*, Katowice 1983, Uniwersytet Śląski.

4. Day Ch., *Rozwój zawodowy nauczyciela. Uczenie się przez całe życie*, Gdańsk 2004, GWP.

5. Day Ch., *Nauczyciel z pasją. Jak zachować entuzjazm i zaangażowanie w pracy*, Gdańsk 2008, GWP.

6. Delors J., (red.), *Edukacja – jest w niej ukryty skarb. Raport dla UNESCO międzynarodowej Komisji do Spraw Edukacji dla XXI wieku*, Warszawa 1988, Wyd. UNESCO-SOP.

7. *Edukacja ustawiczna – idee i doświadczenia, praca zbiorowa pod red. A. Frąckowiak, Z.P. Kruszewskiego, J. Pólturzyckiego i E. A. Wesołowskiej*, wyd. II rozszerzone Płock 2010, Wyd. NOVUM.

8. Faure E., (red.) *Uczyć się, aby być*, Warszawa 1975, PWN.

9. Krawcewicz S., *Kształcenie ustawiczne nauczycieli*, Warszawa 1976, WSiP.

10. Kruszewski Z.P., Pólturzycki J., Wesołowska E., A., (red.) *Kształcenie ustawiczne – idee i doświadczenia*, SWPW, Płock 2003.

11. Kulpa J., *Podstawy kształcenia ustawicznego*, Kraków 1975, PWN.

12. Lengrand P., (red.), *Obszary permanentnej samoedukacji*, Warszawa 1995,

13. Lewowicki T., *Problemy kształcenia i pracy nauczycieli*, Radom 2007, Wyd. IDEE.

14. Nowacki T.W., *Kształcenie i doskonalenie pracowników. Zarys andragogiki pracy*, Warszawa 1983, PWN.

15. Ochmański M., (red.) *Alternatywne modele kształcenia nauczycieli*, Lublin 1995, UMCS.

16. Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 1996, PWN

17. Pilch T., (red.) *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, Warszawa 2003, Wyd. Zak.

18. Pólturzycki J., *Akademicka edukacja dorosłych*, Warszawa 1994, Uniwersytet Warszawski

19. *Rozporządzenie MENiS z dnia 7 września 2004 r w sprawie standardów kształcenia nauczycieli*, Dz. U. nr 207, poz. 2110.

20. *Rozporządzenie MENiS z dnia 1 grudnia 2004 r w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli*, Dz. U. Nr 260 poz. 2593

21. *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela z dnia 17 stycznia 2012 r*, Dz. U. Nr poz. 131.

22. *Strategia rozwoju kształcenia ustawicznego do roku 2010, Edukacja Ustawiczna Dorosłych 2003, nr 3.*

Стаття надійшла до редакції 07.01.2013

